

3 Intersekcionalnost v političnem in medijskem diskurzu o enakosti žensk in moških

Iztok Šori

3.1 Uvod

V tem poglavju se sprašujemo, kako je intersekcionalnost zastopana v političnem in medijskem diskurzu o *Zakonu o enakih možnostih žensk in moških*. Intersekcionalnost razumemo in uporabljamo predvsem kot analitično orodje za razkrivanje razmerij moči, dominantnih norm in vladajočih ideologij v identitetnih politikah in širše v družbi. Zanima nas, kako se ta razmerja odražajo v konstrukcijah identitetne skupine, katere položaj naj bi omenjeni zakon izboljšal, to je žensk. Katere osebne okoliščine, statusi in družbene okoliščine – razen spola – prečijo diskurzivne konstrukcije žensk, katere so marginalizirane, katere ignorirane? Z drugimi besedami, na katere ženske politika in mediji mislijo, ko govorijo o enakih možnostih in enakosti spolov, in kaj nam to pove o razmerjih moči v družbi? Gre tudi za vprašanja, kako feminizem marginalizira vprašanje narodnosti, kako merila, ki obravnavajo enake možnosti žensk, marginalizirajo specifično pozicijo lezbijk in tako naprej (Kuhar, 2009: 29). Da bi odgovorili na ta vprašanja, smo analizirali oceno stanja in razloge za sprejem zakona, govore poslank in poslancev v procesu sprejemanja zakona ter poročanje novičarskih portalov o zakonu.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških je bil sprejet leta 2002 kot sistemski zakon »za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem ter na drugih področjih družbenega življenja« (Zakon o enakih možnostih žensk in moških, 2002, 1. člen). Končni cilj te politike je vzpostavljanje enakosti spolov. Čeprav nadaljnji členi enakovredno obravnavajo ženske in moške, lahko zakon umestimo v identitetne politike za preprečevanje diskriminacije žensk, kar je razvidno tudi iz uvoda k zakonu, v katerem predlagatelj, takratni minister za delo, družino in socialne zadeve Vlado Dimovski (SD), omenja diskriminacijo žensk, ne pa tudi moških. Med ukrepi je zakon med drugim uvedel vključevanje načela enakosti spolov (»gender mainstreaming«) v politične procese, delovanje Zagovornice oziroma Zagovornika načela enakosti, imenovanje koordinatork in koordinatorjev za enakost spolov na ministrstvih ter pripravo strategij in strateških načrtov za enakost spolov. Leta 2018 je poslanec Saša Tabaković (SMC) skušal zakon dopolniti z določilom, da je treba pri imenovanju v javne organe in telesa upoštevati enakomerno zastopanost žensk in moških. Ta dopolnitev zakona je bila ponovno vložena v proceduro v naslednjem mandatu parlamenta leta 2019 in bila tudi sprejeta. Na glasovanjih v parlamentu zakon in njegova dopolnitev skorajda nista imela nasprotnikov, saj ju je podprla velika večina poslank in poslancev ne glede na strankarsko in ideološko pripadnost: leta 2002 je za zakon glasovalo 42 in proti 3 poslanci in poslanke, leta 2019 pa za njegovo dopolnitev 54 in proti 4. K tej nenavadni enotnosti se bomo v nadaljevanju še vrnili.

3.2 Intersekcionalnost in politike enakosti spolov

Intersekcionalni pristop skuša, kot sta zapisali Majda Hrženjak in Vlasta Jalušič, »razkriti in prikazati problematične procese tvorjenja enovitih in na videz ‚naravnih‘ identitet kot samoumevnih in homogenih identitetnih kategorij, na osnovi katerih delujemo ali ustvarjamo politike enakosti in (anti)diskriminacijske politike« (Hrženjak in Jalušič, 2011: 34). Ob tem za politike enakosti spolov ugotavljata, da so podobno kot druge identitetne politike unificirane in ne upoštevajo pluralnosti, različnih položajev in pripadnosti žensk (ibid.: 35). Praviloma izhajajo iz identitete le nekaterih posameznic, največkrat tistih, ki imajo znotraj identitetne skupine največjo družbeno moč: žensk, ki pripadajo dominantni etnični skupini in/ali ekonomskemu razredu, na kar je odmevno opozorila »mati« intersekcijske teorije Kimberlé Crenshaw (1991). Tak

pristop v podrejen položaj postavlja druge ženske ali jih popolnoma izpusti iz obravnave ter prispeva k perpetuiranju stereotipov in družbenih pritiskov na vse posameznike in posameznice, ki jim je določena identiteta bodisi pripisana ali pa jo sprejemajo kot svojo (Hrženjak in Jalušič, 2011: 35). Težava takšnih politik ni toliko v obstoju posameznih kategorij, temveč v »posebnih vrednotah, ki so z njimi povezane, in načinih, kako te vrednote spodbujajo in ustvarjajo družbene hierarhije« (Crenshaw, 1991: 1297). Cilj interseksijske analize je, da te hierarhije razkriva in prispeva k ustvarjanju pogojev za večje vključevanje raznolikosti žensk v politike enakosti.

Intersekcionalni pristop tako razkriva, da lahko politike enakosti spolov same utrjujejo uveljavljena razmerja moči znotraj posameznih kategorij in širše v družbi ter dodatno stigmatizirajo najbolj marginalizirane skupine žensk. Pogosto je glavni namen politik enakosti spolov vključevanje žensk v javno sfero, zlasti politiko, a ker ukrepi ne upoštevajo razlik med njimi, delujejo le za tiste ženske, ki že imajo večjo družbeno moč in kapital, ne pa denimo za pripadnice manjšin ali revnih žensk, ki so še naprej izključene iz odločevalskih položajev. Analize kažejo, da zakoni sicer navajajo različne vzroke za diskriminacijo žensk, a pri tem ne upoštevajo njihovih intersekcij, temveč jih obravnavajo kot komplementarne ali izključujoče (Svensson in Gunnarsson, 2018: 234). Dodatno težavo predstavlja poustvarjanje binarnega razumevanja spola skozi politike, kar lahko v primeru zakona, ki ga analiziramo, opazimo že v naslovu, ki izrecno vključuje le ženske in moške ter s tem marginalizira nebinarne in transspolne identitete. Da bi se zares lahko soočili s kompleksnostjo diskriminacije ter multiplimi in intersekcijskimi neenakostmi, je zato treba v strategije vključiti nebinarne spole in iz njih izključiti heteronormativne predpostavke (Sauer 2018) ter upoštevati zapleteno prepletanje seksizma, rasizma, razrednosti in homofobije v družbi (Gouma in Dorer, 2019: 347). To pa tudi pomeni, da intersekcionalnosti ne moremo prenašati v prakso le kot dodatek k že uveljavljenim politikam enakosti spolov, pri čemer bi spol imel primarno vlogo, temveč, nasprotno, kot povsem drugačen pristop, ki ne daje prednosti nobenemu položaju, ampak različne položaje obravnava enakovredno (Hunting in Hankivsky 2020; Kuhar 2009). Na ta način intersekcionalnost povezuje različne identitetne politike in gibanja ter jih sili h korigiranju dogmatskih predstav in tudi stereotipov, povezanih z diskriminacijo.

V obstoječi praksi je intersekcionalnost uporabljena predvsem kot kriterij za evalvacijo obstoječih politik enakosti spolov (Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men, 2020: 3; Krizsan in Lombardo, 2013:

80). V eni od predhodnih raziskav je že bilo ugotovljeno, da *Zakon o enakih možnostih žensk in moških* intersekcij ne vsebuje (Hrženjak in Jalušič, 2011: 104), zato tega vidika v naši analizi posebej ne obravnavamo, čeprav smo tudi sami pregledali uvod k zakonu, temveč intersekcionalnost uporabljamo kot širši interpretativni okvir. Zanima nas predvsem, kako enakost žensk in moških ter diskriminacijo na podlagi spola diskurzivno uokvirjata politika in mediji ter ali pri tem upoštevata prečenja spola z drugimi osebnimi okoliščinami, statusi in družbenim kontekstom, ne glede na to, ali gre za intersekcijsko ali multiplo diskriminacijo.¹ V nadaljevanju bomo najprej na kratko predstavili nekatere značilnosti metodologije in vzorca, nato rezultate analize parlamentarnih govorov in analize medijskih objav ter poglavje zaključili s povzetkom glavnih ugotovitev.

3.3 Metodologija in vzorec

Naša empirična analiza je sestavljena iz dveh delov, političnega in medijskega. V političnem delu skušamo z metodo kritične analize okvirov (Verloo, 2016; Verloo in Lombardo, 2007, več o metodi glej v uvodnem poglavju) ugotoviti, kako se pristop intersekcijske diskriminacije uporablja v procesu sprejemanja politik proti diskriminaciji na podlagi spola. S tem namenom analiziramo oceno stanja in razloge za sprejem *Zakona o enakih možnostih žensk in moških* ter govore poslank in poslancev v razpravah o zakonu v odborih in Državnem zboru. Skupaj smo analizirali 6 različnih dokumentov, ki se nanašajo na 3 zakonodajne predloge: *Zakon o enakih možnostih žensk in moških*, sprejet leta 2002 (uvodno besedilo, zapis razprave na odboru, zapis razprave v Državnem zboru), *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o enakih možnostih žensk in moških*, v obravnavi leta 2018 (uvodno besedilo, zapis razprave na odboru) ter *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o enakih možnostih žensk in moških*, v obravnavi leta 2019 (uvodno besedilo). V parlamentarnih razpravah smo v analizo vključili govore predstavnika ali predstavnice predlagatelja zakona ter vseh poslanskih skupin. Besedila smo izbrali, kodirali in analizirali. Skozi analizo sta nas vodili dve raziskovalni vprašanji: kako poslanci in poslanke v razpravah uokvirjajo enakost spolov ter katere intersekcije s spolom pri tem obravnavajo.

1 Kot je zapisal Kuhar, intersekcijska diskriminacija upošteva presek diskriminacij kot novo vsebino diskriminacije, medtem ko multipla diskriminacija upošteva njihov seštevek (Kuhar, 2009: 31). Za dodatna pojasnila glej uvodno poglavje.

V drugem delu z metodo kritične analize diskurza analiziramo medijsko poročanje o *Zakonu o enakih možnostih žensk in moških* v prispevkih, objavljenih na štirih novičarskih spletnih portalih v Sloveniji. Vzorec zajema 16 prispevkov (10 novic, 3 intervjuje in 3 kolumne), ki so bili objavljeni na portalih MMC (8 prispevkov), 24ur.com (3), Nova24TV (3) in Siol (2) v obdobju od leta 2002 do 2019. Pridobili smo jih tako, da smo v iskalnike na omenjenih portalih vtipkali ključne besede »zakon o enakih možnostih« in »zakon o enakih možnostih žensk in moških«. Dodatne selekcije nismo delali, saj zaradi majhnega števila prispevkov časovno zamejevanje ali uporaba kakšnega drugega kriterija ni bila smiselna. Pomembna okoliščina, ki prispeva k majhnemu številu prispevkov, je ta, da je bil zakon prvič sprejet leta 2002, ko so se spletni novičarski portali šele vzpostavljali, zato iz tega obdobja ni poročil. V analizi nas zanima, kdo v analiziranih prispevkih govori, kaj in kako govori, čigavi pogledi in interpretacije se reproducirajo v medijskem diskurzu, kakšne so implicitne (zdravorazumske) predpostavke v medijskih tekstih o identitetni skupini žensk in katere diskriminatorne/nestrpne prakse medijski teksti legitimirajo. Kakor v prvem delu nas je tudi tukaj posebej zanimalo, v kolikšni meri medijski diskurz prepozna problematiko intersekcionalnosti.

3.4 V političnem diskurzu izstopa problem zastopanosti žensk na položajih odločanja

3.4.1 Politične diagnoze

Najprej smo s kritično analizo okvirov skušali ugotoviti, kako so avtorji zakona ter poslanke in poslanci uokvirjali probleme in rešitve, povezane z enakostjo spolov. V analiziranih besedilih smo prepoznali 35 diagnoz oziroma identificiranih problemov in 25 prognoz oziroma predlaganih rešitev, ki smo jih glede na vsebino umestili v enega od okvirov. Na ravni diagnoze smo določili 7 in na ravni prognoze 5 okvirov (tabeli 1 in 2).

Med diagnozami največji okvir (15 diagnoz) kot problem opredeljuje diskriminacijo žensk. Od tega največ (9) diskriminacijo žensk na vodilnih položajih in položajih odločanja, kar je nenavadno, saj izvorni zakon ne predlaga ukrepov, ki bi neposredno obravnavali ta problem. Verjetno gre za učinek dolgotrajnih političnih debat in prizadevanj feminističnih organizacij, ki so si več desetletji prizadevale za uvedbo spolnih kvot v politiki in gospodarstvu. To lahko

sklepamo iz nekaterih razprav, ki omenjajo spolne kvote, čeprav to področje ureja volilna zakonodaja in ne ta zakon. Kritiki zakona na primer argumentirajo, da tak ukrep podcenjuje ženske:

V poslanski skupini Nove Slovenije nismo za določanje kvot, ampak si prizadevamo, da se enakost doseže s potrebnim izobraževanjem, vzgojo in zagotavljanjem enakih možnosti ne glede na spol, raso in tako naprej. Če bomo delali v šolah, v javnem življenju in na vsakem koraku v tej smeri, potem ne bo nobene potrebe, da bi se pojavljali s kvotami, ki pomenijo po našem mišljenju podcenjevanje, in bomo dosegli tisto, kar je potrebno. (Janez Drobnič, NSi)

Kot drugi najmočnejši okvir znotraj diagnoze se pojavljajo mednarodne in ustavne zaveze (6), ki v glavnem zajema argument, da je sprejem zakona nujen zaradi zavez do EU kakor tudi neuresničenih ustavnih načel. Na argumentacijo in sprejem zakona je torej močno vplival takratni politični kontekst, saj je leto kasneje Slovenija pristopila k EU in je ta argument (še) imel veliko moč. Kot smo omenili uvodoma, je imel zakon v parlamentu široko strankarsko podporo, vendar pa med diagnozami najdemo tudi kritike, na primer esencialistično poudarjanje nepremostljivih bioloških razlik med ženskami in moškimi (3), zaradi česar naj nikoli ne bi bilo mogoče doseči enakosti. Esencialističnih argumentov pa ne uporabljajo samo kritiki, ampak tudi zagovorniki zakona, kot kaže naslednji primer:

Ženske prinašajo v organe na mesta odločanja več racionalnosti, večjo stopnjo odgovornosti, manj narcisizma, manj egoizma in več odgovornosti. (Majda Širca, LDS)

Pri nasprotnikih zakona se pojavlja tudi kritika delovanja Urada za enake možnosti znotraj okvira »Kritika institucij« (3), ki naj ne bi skrbel za spolno uravnoteženost lastnega kolektiva, ter okvir »Diskriminacija moških« (3), zlasti med ločitvenimi postopki, ki se pri zagovornikih zakona sploh ne pojavlja. Do diskriminacije moških na tem področju nedvomno prihaja (Šori 2019), a je v tem primeru instrumentalizirana za namene nasprotovanja politikam, ki bi izboljšale položaj žensk.

Tabela 1: Okviri na ravni diagnoze in njihov opis

ŠT.	OKVIR (DIAGNOZA)	N	OPIS
1.	Diskriminacija žensk - na položajih odločanja (9) - na trgu dela (4) - v izobraževanju (1)	14	<p>Ženske so v politiki slabše zastopane kot moški na vseh ravneh odločanja, kar slabi predstavniško demokracijo (v času sprejemanja zakona je bil delež žensk v parlamentu 13 %, op. a.). Slabše so zastopane tudi na direktorskih položajih, čeprav so v povprečju bolj izobražene kot moški in imajo primerljive delovne izkušnje. Vzrok za to je družbena mentaliteta, po kateri ženske niso primerne za vodilna mesta. Ženske se za prevzem vodstvenih položajev tudi težje odločajo.</p> <p>Slovenija je med evropskimi državami, v katerih se razlika med plačami žensk in moških najbolj povečuje. Politika zanemara vpliv spola na kariero. Posebej so poudarjene kršitve delovnopravne zakonodaje v trgovskih podjetjih in nezadosten inšpekcijski nadzor.</p> <p>V izobraževanju prihaja do spolno zaznamovane segregacije.</p>
2.	Mednarodne in ustavne zaveze	6	<p>Slovenija ne izpolnjuje mednarodnih zavez, ki jih je dala leta 1995 na četrti svetovni konferenci žensk v Pekingu.</p> <p>Slovenska zakonodaja na področju enakih možnosti žensk in moških ni usklajena z evropskim pravnim redom. Treba je odpraviti zaostanek na področju enakih možnosti žensk in moških, na katerega opozarjajo evropske institucije. Obstoječe ustavne in zakonske določbe niso zadostne za doseganje dejanske enakosti spolov.</p>
3.	Kritika zakona	4	<p>Kvote predstavljajo podcenjevanje žensk, ne prinašajo rezultatov in pomenijo stihijsko reševanje problema. Predlagani zakon je prazen.</p>
4.	Biološke razlike	3	<p>Zaradi bioloških razlik med spoloma ne bomo nikoli dosegli popolne enakosti. Nekateri poklici zahtevajo spolno specifične sposobnosti. Glavno poslanstvo žensk je rojevanje otrok.</p>

ŠT.	OKVIR (DIAGNOZA)	N	OPIS
5.	Kritika institucij	3	Urad za enake možnosti je šibek. Urad sam ne deluje v skladu z načelom enakih možnosti. Inšpekcijski nadzor v podjetjih je preslab.
6.	Diskriminacija moških	3	Moški so diskriminirani v postopkih določanja o delitvi skrbi za otroka po razvezi partnerjev. V poklicih, v katerih prevladujejo ženske, so moški deprivilegirani.
7.	Diskriminacija na podlagi spola	2	V Sloveniji se še vedno srečujemo z diskriminacijo na podlagi spola.

3.4.2 *Politične prognoze*

Na ravni prognoze prevladujejo predlogi za ukrepe pozitivne diskriminacije žensk (7), ki naj bi zagotovili večjo zastopanost žensk v politiki, na odločevalskih položajih in trgu dela. Rešitve iz zakona naj bi po mnenju zagovornikov imele pozitivne učinke tudi na celotno družbo:

Njegovo uresničevanje in uresničevanje drugih z ustavo in področno zakonodajo uveljavljenih določil je zagotovilo uravnoteženega družbenega razvoja, ustrežnejšega, torej boljšega izkoristka človeških virov in ne nazadnje, večje kakovosti življenja. (Majda Potrata, ZLSD)

Enako močan je okvir »Sprejem zakona« (7), ki pa je vsebinsko prazen, saj avtorji običajno razen izražanja podpore posebej ne argumentirajo, kaj naj bi nov zakon prinesel. Okvir »Institucionalne spremembe« (5) zajema nekatere rešitve iz zakona (Zagovornica načela enakosti, koordinatorice na ministrstvih, nacionalni program) ter nekatere dodatne predloge (npr. več inšpekcijskega nadzora v trgovskih podjetjih). Okvir »Izobraževanje, ozaveščanje in raziskovanje« (4) temelji na predpostavki, da sprejem zakona ni dovolj, da bi dosegli spremembe v družbi, temveč je treba o enakosti spolov nenehno ozaveščati in izobraževati prebivalstvo. Zelo šibko (1) je zastopan okvir »Spremembe moških in moškosti«, ko govorka izpostavlja, da se bodo moški morali v večji meri ukvarjati z dejavnostmi, ki so tradicionalno domena žensk, če želimo uveljaviti enakost. Nedvomno je to zelo pomemben argument, ki v nasprotju z večino drugih poudarja, da se vprašanje enakosti spolov ne tiče le žensk. Poleg tega je spol v razpravah najpogosteje razumljen kot biološka kategorija, saj se govorniki in govornice zavzemajo predvsem za odpravo diskriminacije, do katere prihaja zaradi materinstva in porodniškega dopusta. V nekaterih primerih poslanci in poslanke celo izrekajo stališča, ki koncept enakosti žensk in moških negirajo,

čepprav so zakon podprli. Eden od poslancev je denimo v razpravi poudarjal rojevanje otrok kot glavno poslanstvo žensk, zakon pa podprl zato, ker bomo z njim, kot je dejal, »boljšim polovicam zagotovili enake možnosti« (Valentin Pohorec, SLS).

Tabela 2: Okviri na ravni prognoze in njihov opis

ŠT.	OKVIR (PROGNOZA)	N	OPIS
1.	Ukrepi pozitivne diskriminacije	7	Potrebni so ukrepi pozitivne diskriminacije za odpravo slabše zastopanosti žensk na položajih odločanja ter na trgu dela v primeru nosečnosti in porodniškega dopusta.
2.	Sprejem zakona	7	Za odpravo diskriminacije je treba sprejeti <i>Zakon o enakih možnostih žensk in moških</i> .
3.	Institucionalne spremembe	5	Potrebni so ukrepi, kot je gender mainstreaming, Zagovornica načela enakosti, koordinatorke po ministrstvih, nacionalni program. Poleg tega je treba okrepiti izobraževanje o enakosti žensk in moških, okrepiti inšpekcijski nadzor v delovnih organizacijah.
4.	Izobraževanje, ozaveš- čanje in raziskave	5	Enakost spolov je treba vključiti v vzgojo in izobraževanje. Treba je spremeniti družbeno miselnost in ženske spodbujati k odločitvi za zasedanje vodilnih položajev. Za odpravo neuravnotežene zastopanosti v posameznih poklicih so potrebne dodatne analize in življenjske rešitve.
5.	Spremembe moških in moškosti	1	Tudi moški se morajo pričeti ukvarjati z dejavnostmi, ki so tradicionalno v domeni žensk.

3.4.3 *Politične intersekcije*

Poglejmo še, kako so v političnem diskurzu zastopane intersekcije in ali prečijo osebne okoliščine, status ali družbene okoliščine. V parlamentarnih razpravah smo identificirali 23 prečenj spola z drugimi identitetnimi označevalci: 12 med diagnozami in 11 med prognozami (tabela 3). Če pogledamo diagnoze in prognoze skupaj, se največ intersekcij pojavlja v zvezi z diskriminacijo žensk na vodilnih položajih in položajih odločanja (8), nato žensk na trgu dela, zlasti tistih, ki imajo ali bi rade imele otroka (6), žensk v politiki (1) in žensk na področju izobraževanja (1). Manjši del intersekcij se nanaša na diskriminacijo

moških (očetov) v razveznih postopkih (3) in moških v feminiziranih poklicih (2). Te skupine žensk in moških se praviloma pojavljajo v vlogi pasivnega akterja. Vse intersekcije se nanašajo na statute (položaj, zaposlitev, starševstvo, poklic, izobraževalni status), nobena ne preči druge osebne okoliščine (npr. etnične pripadnosti) ali družbenega konteksta (npr. revščine). Dejstvo, da politiki in političarke ter zakon sam razen spola ne tematizirajo drugih osebnih okoliščin, kaže, da diskriminacijo razumejo izključno enodimenzionalno. Ko govorci in govorke govorijo o ženskah, imajo v mislih zaposlene matere srednjega razreda, ne omenjajo pa denimo Rominj, lezbijk ali muslimank. Kot bi dejala Kimberlé Crenshaw (1991: 1252), so zaradi političnih strategij, ki ignorirajo intersekcionalne teme, politični interesi teh žensk zamegljeni in včasih ogroženi. Podatki, na katere se sklicujejo razprave, so binarni in primerjajo deleže žensk in moških na posameznih področjih družbenega življenja, s čimer je videti, kot da gre pri obeh spolih za dve homogeni celoti z istim ozadjem in istimi aspiracijami. Skladno s tem je uveljavljanje načela enakih možnosti razumljeno predvsem kot uveljavljanje paritete med ženskami in moškimi na položajih odločanja.

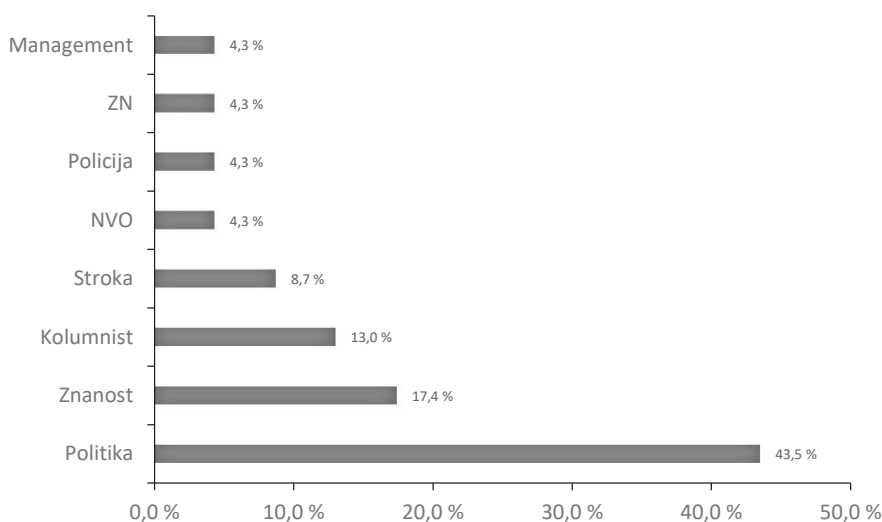
Tabela 3: Pojavljanje intersekcij v parlamentarnih razpravah

	DIAGNOZA	N	PROGNOZA	N
Osebne okoliščine	/	/	/	/
Status	ženske na vodilnih položajih in položajih odločanja	4	ženske na vodilnih položajih in položajih odločanja	4
	ženske na trgu dela (ki bi rade imele ali imajo otroke)	2	ženske na trgu dela (zaposlovanje)/(starševstvo)/(delovne organizacije)	4
	moški (očetje) v razveznih postopkih	2	moški (očetje)	1
	moški v feminiziranih poklicih	2	/	/
	ženske v politiki	1	ženske v politiki	1
	ženske na področju izobraževanja	1	ženske na področju izobraževanja	1
Družbeni kontekst	/	/	/	/
SKUPAJ	/	12	/	11

3.5 Medijski diskurz sledi političnemu, vendar je kompleksnejši

V nadaljevanju analiziramo vsebino in pojavljanje intersekcij v medijskih objavah o *Zakonu o enakih možnostih žensk in moških*. Med temi po žanru prevladujejo faktografska poročila, ki pogosto vsebujejo statistične podatke, ki primerjajo deleže žensk in moških. Poročanje v obliki intervjujev je značilno za MMC, kjer običajno ob 8. marcu pripravijo daljši prispevek o položaju žensk v družbi in intervjuvajo strokovnjakinje s tega področja. Zasebna medija 24ur.com in Siol objavljata le novice. Kolumne so značilne za portal Nova24TV, ki drugih, objektivnejših žanrov ne objavlja. Te kolumne so v povprečju daljše kot prispevki v drugih medijih, kar nakazuje, da vprašanju enakosti spolov medij pripisuje večji pomen. To ne preseneča, saj je Nova24TV lastniško in ideološko povezana z desno populistično Slovensko demokratsko stranko (glej Frank in Šori, 2015), ki temo izrablja za politični boj proti levici in za diskreditacijo feminizma.

V sedmih od 16 prispevkov je avtor ali soavtor članka Slovenska tiskovna agencija, ki običajno povzema vladna sporočila za javnost, zaradi česar je medijski diskurz o enakih možnostih v veliki meri usklajen z uradnimi politikami in usmerjan »od zgoraj«. Za mnenje so povprašane tudi sociologinje, zgodovinarke, menedžerke in političarke, medtem ko druge ženske niso vključene v poročanje. Redko so se mediji pri poročanju obrnili tudi na nevladne organizacije, saj so uporabljene kot vir le v enem primeru. Glede vprašanja, čigavi glasovi so slišani v medijih, lahko zaključimo, da gre za elitni diskurz, ki ga določajo politika, znanost in stroka. Glavna zdravorazumska predpostavka tega diskurza je, da se enakost spolov in enake možnosti tičejo le žensk, kar je podobno kot v političnem diskurzu. To je med drugim razvidno tudi iz tega, da o temi skoraj izključno govorijo samo ženske. Od te konvencije odstopa le Nova24TV, ki edina uporablja agresiven, napadalen, osebno poniževalen, ciničen, žaljiv, posmehovalen, protifeminističen in populističen diskurz ter izrecno nasprotuje politikam enakosti spolov. Opazimo lahko, da tak diskurz na portalu Nova24TV širijo in se s tem vprašanjem ukvarjajo izključno moški, medtem ko so avtorice vsebinsko najbogatejših in konceptu enakih možnosti naklonjenih člankov na MMC ženske. Pokažejo se jasni politično-medijski paralelizmi med lastniki posameznih medijev in vsebinami, ki jih objavljajo. Slovenska tiskovna agencija, ki je glavni vir informacij, je v lasti slovenske države in poroča bolj ali manj v skladu z njenimi interesi in uradnimi politikami. Podobno velja za portal MMC, ki je prav tako naklonjen politikam enakosti. Na drugi strani je do politik enakosti kritična Nova24TV, ki zastopa interese stranke SDS. Drugi zasebni mediji posebnega stališča do vprašanja enakosti spolov ne izražajo.

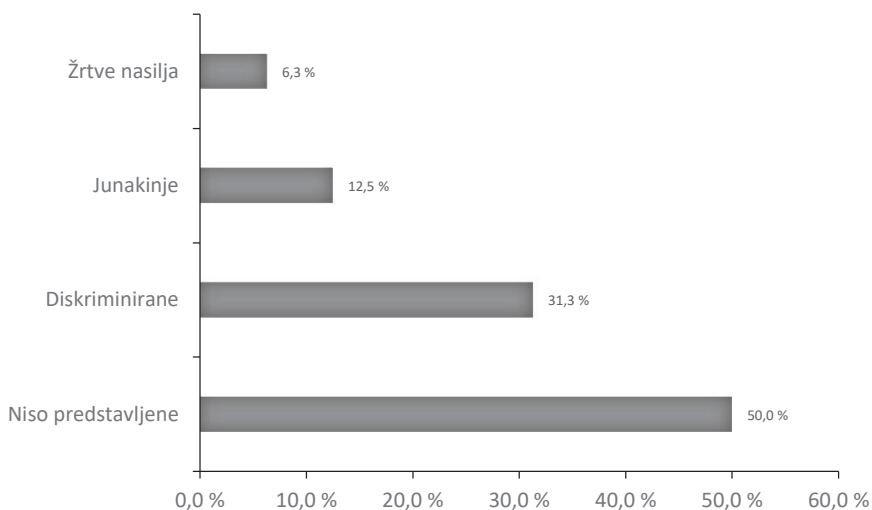
Slika 1: Področja, s katerih prihajajo govorniki in govornice oz. viri za informacije v člankih (v %).

Medtem ko večina medijev o enakosti spolov in enakih možnostih praviloma poroča nevtravno ali naklonjeno, je za portal Nova24TV značilen povsem drugačen diskurz. V eni od kolumn na primer avtor oba koncepta skupaj s feminizmom označi za kulturni marksizem in skrajno levičarsko idejo ter pri tem vzpostavlja ločnico med zagovorniki enakosti in »normalnimi« ljudmi. Avtor poleg tega diskriminacijo žensk instrumentalizira za širjenje rasizma, zlasti proti muslimanom, ter se z naslovom »Kapitalizem osvobaja«, ki je analogija na napis v nacističnem koncentracijskem taborišču, posmehuje žrtvam nacistične ideologije. V omenjeni kolumni so ženske predstavljene kot komplementaren spol moškim tako po sposobnostih kot interesih in kategorizirane v tri skupine: prva so ženske, ki zaradi kvot pridejo do določene pozicije, kar naj bi bilo obsojeno na neuspeh; druga so ženske junakinje, ki so se same v kapitalističnem svetu prebile do položaja direktoric najuspešnejših družb na svetu; tretja skupina so »nevrotične feministke«, ki naj bi v resnici ženskam želele slabo in jih podcenjevale, dokaz za to pa naj bi bila ideja o kvotah, kar je argument, ki smo ga zasledili tudi v parlamentu:

Česar se nad uravnilovko navdušujoči se socialisti ne zavedajo, je naslednje – ni ga večjega ponižanja za ženske kot spolne kvote in zakonodaja, ki bi s prisilo družbo umetno uravnotežila do te mere, da bi povprečen moški in povprečna ženska (z vsemi spolno pogojenimi raznolikostmi poklicev) zaslužila enako. S takšnimi ukrepi se do žensk vedemo kot do duševno zaostalih idiotov. Ne privoščimo jim sveta meritokracije. Družba

benevolentnih birokratov bi jim ponudila roko in rekla: 'Ti krhka občutljiva stvar. Mi bomo poskrbeli zate. Meritokracija ni za tvojo občutljivo žensko dušo.' (Nova24TV, 2019)

V analizi nas je zanimalo tudi, kako je v medijih predstavljena manjšina, ki jo obravnava zakon. V prvi vrsti so to ženske, čeprav je zakon napisan spolno nevtrarno in ne nazadnje tudi moškim omogoča bolj enako zastopanost na določenih področjih, kjer so sedaj podprezentirani. Tudi zakonodajalec v uvodnih razlagah zakona pojasnjuje, da je zakon namenjen predvsem odpravi diskriminacije žensk. V polovici od 16 člankov manjšina ni predstavljena, temveč je govor o enakih možnostih žensk in moških kot o abstraktnejši kategoriji, ki se izrecno ne tiče nobene manjšine. V petih prispevkih so ženske predstavljene kot diskriminirane, zlasti glede zastopanosti na položajih odločanja, kar se ujema s političnim diskurzom. V dveh prispevkih so predstavljene kot junakinje, npr. v vlogi narodnih buditeljic ali predsednic najboljših gospodarskih družb na svetu. V enem prispevku so predstavljene kot žrtve nasilja. Diskriminacije moških, ki smo jo zasledili v političnem diskurzu, medijski prispevki ne obravnavajo, zasledimo pa lahko argument, da spolne kvote podcenjujejo ženske. Med posameznimi mediji ni razpoznavnih razlik pri predstavljanju žensk, razen v primeru portala Nova24TV, kjer so ženske konstruirane kot esencialno drugačne od moških. V celotnem vzorcu izstopa predvsem velik delež člankov, ki sprejemanje protidiskriminacijske zakonodaje ne postavijo v kontekst izboljšanja položaja diskriminirane družbene skupine, to je žensk, temveč poročajo »nevtralno«.

Slika 2: Reprerentacije žensk v medijskih objavah (v %)

Razen portala Nova24TV nobeden od analiziranih medijev ni deloval odkrito diskriminatorno. Kljub temu lahko zasledimo nekaj praks, ki koncepta enakosti spolov nujno ne podpirajo. Na MMC je novinar v poročanju namigoval, da zagotavljanje enakosti spolov prinaša več birokracije in še več dela za inšpektorje ter na ta način prispeval h gradnji negativnega odnosa do omenjene tematike (MMC, 2013). V nekaterih drugih prispevkih je na primer omenjeno, da so imele posamezne stranke pomisleke glede zakona, a ni navedeno, kakšni so ti pomisleki konkretno bili, kar lahko prispeva k temu, da volivci in volivke niso ustrezno obveščeni o stališčih strank, ki potencialno zagovarjajo diskriminacijo (24ur.com, 2004; MMC 2004a).

3.5.1 *Medijske intersekcije*

V medijskih prispevkih smo upoštevanje intersekcij zaznali v devetih člankih oziroma v nekaj več kot polovici analiziranih besedil. Pri tem razen v enem primeru ne gre za poglobljeno razumevanje intersekcijske in multiple diskriminacije, torej vprašanj, kako diskriminacija deluje, kako se neenakosti seštevajo in njihovi učinki multiplicirajo. Običajno so navedena le področja in statusi, kjer so ženske diskriminirane. Najpogosteje se omenja ženske v javnem življenju, v politiki in na položajih odločanja, kar je podobno političnemu diskurzu, ki smo ga predstavili v prvem delu tega poglavja. Vsi mediji, razen portala Nova24TV, neenako zastopanost žensk na teh področjih predstavljajo kot problem, medtem ko kolumnist na Nova24TV ženske na položajih odločanja sicer omenja, vendar zanika strukturne razloge za njihovo manjšo zastopanost (Nova24TV, 2019).

V največji meri intersekcije vključuje prispevek na MMC, ki je bil objavljen ob 8. marcu 2009, v katerem intervjuvanki Metka Mencin Čeplak (takrat Filozofska fakulteta) in Majda Pučnik Rudl (Urad za enake možnosti) obravnavata ženske v različnih industrijah (moda, prostitucija, pornografija, kozmetika), zaposlene ženske, lezbijke in samske ženske, ženske na položajih odločanja, Rominje, kmečke ženske in starejše ženske (MMC, 2009). Izmed vseh analiziranih člankov se samo v tem kot osebni okoliščini, ki prečita osebno okoliščino spola, pojavita etnična pripadnost in spolna usmerjenost, na kar opozori Metka Mencin Čeplak:

Namesto o enakih možnostih bi raje govorila o specifičnih oblikah izkoriščanja in pri tem izpostavila nasilje nad ženskimi telesi v modni, kozmetični lepotni industriji, pornografiji, prostituciji; na delovnem mestu, kjer sta delavec in delavka obravnavana kot strošek, pri čemer so ženske

zaradi prevladujoče spolne delitve dela v družini še v težjem položaju. In še posebna oblika diskriminacije, ki jo uzakonjata zakon o oploditvi z biomedicinsko pomočjo in zdravljenju neplodnosti ter zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti – ta dva zakona omejujeta pravice samskih žensk in lezbijk, jim odrekata enakost samo zato, ker nimajo moškega partnerja. (MMC, 2009)

Najpogostejša oblika intersekcije, ki jo navajajo analizirani članki, je skladna s političnim diskurzom in vprašanjem, kako zagotoviti bolj uravnoteženo zastopnost dveh spolov na položajih odločanja, zlasti v politiki. Skladno s tem je poročanje o enakih možnostih slepo za nebinarne in transspolne osebe, ki jih niti zakon nikjer ne upošteva. Ob tem je v poročanju in razumevanju o enakih možnostih mogoče razpoznati tudi heteronormativnost, saj je predpostavljen kot idealni tip ženska, ki se ubada z delitvijo profesionalnih in družinskih obveznosti v tradicionalni heteroseksualni družini. Hkrati je razvidna etnocentričnost, saj se ne vključuje žensk, ki so pripadnice manjšin. Kljub temu pa lahko v medijskem diskurzu zasledimo kompleksnejšo predstavo o diskriminaciji, kot je to značilno za politični diskurz.

3.6 Zaključek

V tem poglavju smo se spraševali, kako je intersekcionalnost zastopana v političnem in medijskem diskurzu o *Zakonu o enakih možnostih žensk in moških*. V ta namen smo z metodo kritične analize okvirov analizirali oceno stanja in razloge za sprejem zakona ter govore poslank in poslancev v procesu sprejemanja zakona. Vzporedno smo z metodo analize vsebine analizirali poročanje novičarskih portalov o zakonu.

V analizi smo med obema diskurzom zaznali več paralel pa tudi nekaj razlik. Predvsem sta oba vsaj na deklarativni ravni prevladujoče naklonjena enakim možnostim žensk in moških ter manjšinski skupini žensk. V skladu z intersekcijsko teorijo je treba to naklonjenost do zakona postaviti v širši družbeni kontekst, saj je v Sloveniji enakost žensk in moških večinsko sprejeta družbena norma, politike na tem področju so del pravnega reda več desetletij, kazalci enakosti so v primerjavi z EU nadpovprečni, zaposlitev žensk pa sprejeta in pričakovana. Poleg tega je bil zakon sprejet kot del paketa, ki je državi omogočil vstop v EU, za kar so si prizadevale skoraj vse parlamentarne stranke. Ko je ta pritisk popustil, so se nekatere politične stranke pričele oddaljevati od koncepta enakosti spolov in radikalizirale svoj diskurz ali ustanovile svoje medije (npr. Nova24TV), ki so prevzeli nalogo širjenja

propagande proti feminizmu in politikam enakosti. Ne nazadnje so ženske, ki jim je zakon namenjen, manjšina le po družbenem statusu, ne pa tudi po številu, zato predstavljajo pomemben del volilnega telesa. Zaradi tega politične stranke verjetno bolj oklevajo, ko se odločajo, kakšno stališče bodo zavzele v parlamentu.

Za politično razumevanje diskriminacije lahko tudi ugotovimo, da je izrazito enodimenzionalno, medtem ko je medijski diskurz nekoliko kompleksnejši in mestoma strokoven. Oba diskurza kot ključen problem zaznavata majhno zastopanost žensk na položajih odločanja, zlasti v politiki, in kot glavno rešitev predlagata pozitivno diskriminacijo žensk in institucionalne spremembe. Med kritikami zasledimo zlasti argument, da spolne kvote podcenjujejo ženske in da so diskriminirani tudi moški. Spol je v političnih razpravah, pa tudi medijskih objavah, najpogosteje predstavljen kot biološka kategorija, kar je med drugim razvidno iz esencialističnega poudarjanja razlik med ženskami in moškimi ter pogostega zavzemanja za odpravo diskriminacije, do katere prihaja zaradi materinstva (in očetovstva) ter poročniškega dopusta.

V analizi smo se posvetili tudi vprašanju, katere osebne okoliščine, statusi in družbene okoliščine – poleg spola – prečijo diskurzivne konstrukcije žensk ter kaj nam to pove o razmerjih moči in dominantnih normah v družbi. Če analitično sledimo definiciji intersekcijske diskriminacije kot preseku spola, etničnosti in razreda (Crenshaw 1991), potem lahko ugotovimo popolno odsotnost intersekcionalnosti v političnem diskurzu, med medijskimi prispevki pa jo je obravnaval le eden, ki je povzegal stališča strokovnjakinj za enakost spolov. Lahko pa opazimo ohlapnejše upoštevanje nekaterih intersekcij, ki se vse nanašajo na različne statuse (položaj, zaposlitev, starševstvo, poklic, izobraževalni status), medtem ko nobena ne preči kakšne druge osebne okoliščine (npr. etnične pripadnosti ali spolne usmerjenosti) ali družbenega konteksta (npr. revščine), kar nas ponovno vrača k ugotovitvi, da je razumevanje diskriminacije v politiki in medijih izrazito enodimenzionalno.

Analiza obeh diskurzov je tako pokazala, da je razumevanje konceptov enakih možnosti žensk in moških ter enakosti spolov v politiki in medijih pretežno *etnocentrično*, saj (razen v omenjenem primeru medijskega prispevka) ne vključuje Rominj, migrantk ali muslimank, *heteronormativno*, saj ne vključuje lezbijk in samskih žensk, ter *cisnormativno*, saj ne vključuje nebinarnih in transspolnih oseb. Nekaterih ključnih osebnih okoliščin diskriminacije tako

politični kot medijski diskurz sploh ne obravnavata, ampak jih ignorirata in s tem marginalizirata manjšinske skupine ter reproducirata obstoječa razmerja moči in hierarhije med ženskami in v družbi, ki jih ideološko legitimirajo rasizem, heteroseksizem in cisseksizem. Na to so opozarjali tudi sodelujoči v naših fokusnih skupinah:

Pri nekaterih drugih skupinah so stvari do določene mere že urejene, pri transspolnih osebah pa velja, da obstoječa diskriminacija otežuje ali celo onemogoča varen dostop do osnovnih infrastruktur vsakdanjega življenja, od šolstva do zdravstva, kar bi moralo biti dostopno brez anticipacije nasilja. Da o bolj specifičnih sferah, kot je na primer zapor, niti ne govorim. Kam namestiti transspolno osebo? Nedavno smo imeli tak konkreten primer, a institucije pri nas tega preprosto še ne znajo nasloviti, ker v zakonodaji transspolnosti sploh še ne mislimo. Nimamo mehanizmov, ki bi varovali pred diskriminacijo. Ne nazadnje nimamo niti specifičnega zakona, ki bi konkretno in sistematično urejal proces pravnega priznanja spola. (strokovnjakinja v raziskovalni organizaciji)

Zdravorazumska predpostavka obeh prej omenjenih diskurzov je, da je zakonodajalec z *Zakonom o enakih možnostih žensk in moških* obravnaval predvsem ženske, Slovenke srednjega razreda, ki živijo v tradicionalni heteroseksualni partnerski zvezi in nuklearni družini ter se ukvarjajo z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja. Gre torej predvsem za obravnavanje diskriminacije »naših« žensk in prav s tem je mogoče najbolj razložiti široko politično podporo, ki so jo doživeli zakon in njegovi amandmaji, kakor tudi naklonjeno medijsko poročanje. Tako v političnem kot medijskem diskurzu namreč ženske kot manjšina niso predstavljene kot ogrožajoči »Drugi«, kar je pogosto v razpravah o drugih manjšinskih identitetnih skupinah.

Na podlagi teh ugotovitev lahko zaključimo, da je treba politike enakosti spolov v Sloveniji še naprej nadgrajevati. Predvsem je treba iz njih izločiti etnocentrične, heteronormativne in cisnormativne predpostavke in vanje bolj vključiti raznolikost žensk. Politike morajo v večji meri slediti novim feminističnim teoretskim spoznanjem, ki radikalno dekonstruirajo predstave o obstoju dveh komplementarnih spolov. Glede na slabo poznavanje kompleksnosti diskriminacije je treba več naporov vložiti tudi v izobraževanje politikov in političark ter novinarjev in novinark. Le tako bomo lahko dosegli resnične spremembe razporeditve moči v družbi, ki bodo zajele vse ženske.

Literatura

- Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men. 2020. *Opinion on Intersectionality in Gender Equality Laws, Policies and Practices*. Evropska komisija.
- Crenshaw, Kimberlé. 1991. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review* 43 (6): 1241–1299.
- Frank, Ana in Iztok Šori. 2015. Normalizacija rasizma z jezikom demokracije: primer Slovenske demokratske stranke. *Časopis za kritiko znanosti* 43(260): 89–103.
- Gouma, Assimina in Johanna Dorer. 2019. Researching Intersectionality in Media Studies: Theoretical Approaches, Methods and Applications in Communication and Media Research Practice. *International Journal of Media & Cultural Politics* 15 (3): 345–360.
- Hrženjak, Majda, in Vlasta Jalušič. 2011. *Vrata niso baš odprta: (treba da jih gurneš, pa da se otvaraju). Perspektive v reševanju kompleksnih neenakosti*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Hunting, Gemma in Olena Hankivsky. 2020. Cautioning against the Co-Optation of Intersectionality in Gender Mainstreaming. *Journal of International Development* 32 (3): 430–436.
- Krizsan, Andrea, in Emanuela Lombardo. 2013. The Quality of Gender Equality Policies: A Discursive Approach. *European Journal of Women's Studies* 20 (1): 77–92.
- Kuhar, Roman. 2009. *Na križiščih diskriminacije. Večplastna in interseksijska diskriminacija*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Sauer, Arn. 2018. *Equality Governance via Policy Analysis? The Implementation of Gender Impact Assessment in the European Union and Gender-Based Analysis in Canada*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Svensson, Eva-Maria in Åsa Gunnarsson. 2018. Structuralism versus Individualism in Swedish Gender Equality Policy and Law. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 26(3): 230–237.
- Šori, Iztok. 2019. Lone Fatherhood, the Deficit of Motherly Love and Institutional Discrimination. *Teorija in Praksa* 56 (4): 1105–1119.
- Verloo, Mieke. 2016. Mainstreaming Gender Equality in Europe. A Critical Frame Analysis Approach. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 117 (117): 11.
- Verloo, Mieke in Emanuela Lombardo. 2007. Contested Gender Equality and Policy Variety in Europe: Introducing a Critical Frame Analysis Approach. V: *Multiple meanings of gender equality: a critical frame analysis of gender policies in Europe* (ur. Mieke Verloo). Budimpešta, New York: CEU Press, 21–51.

Viri

- 24ur.com. 2002. *Zakon o enakih možnostih spolov*, 20. 7. 2002. Dostopno na naslovu: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/zakon-o-enakih-moznostih-spolov.html> (citirano 5. 3. 2020).
- 24ur.com. 2004. *DZ spremenil tri člene ustave*, 15. 6. 2004. Dostopno na naslovu: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/dz-spremenil-tri-clene-ustave.html> (citirano 5.3.2020).

- 24ur.com. 2006. *Vsaka peta pade po stopnicah*, 15. 11. 2006. Dostopno na naslovu: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/vsaka-peta-pade-po-stopnicah.html> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2003. *O enakosti žensk in moških*, 13. 6. 2003. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/o-enakosti-zensk-in-moskih/6012> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2004a. *Zapleti pri spreminjanju ustave*, 7. 4. 2004. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/zapleti-pri-spreminjanju-ustave/17477> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2004b. *Uredba naj bi izenačila spola*, 24. 9. 2004. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/uredba-naj-bi-izenacila-spola/23573> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2009. *Ženske se niso dospele na konec poti*, 8. 4. 2009. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/zenske-se-niso-dospele-na-konec-poti/97793> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2012. *Koraki žensk k enakopravnosti – od celibata učiteljic do poslank*, 8. 3. 2012. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/koraki-zensk-k-enakopravnosti-od-celibata-uciteljic-do-poslank/278355> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2013. *Ženske in moški enakopravno do službe v državnih organih*, 15. 10. 2013. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/zenske-in-moski-enakopravno-do-sluzbe-v-drzavnih-organih/319710> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2015. *»V svoji karieri sem velikokrat slišala različne stereotipe«*, 8. 3. 2015. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/v-svoji-karieri-sem-velikokrat-slisala-razlicne-stereotipe/359882> (citirano 5. 3. 2020).
- MMC. 2016. *Socialni transferji se bodo usklajevali samo še enkrat na leto*, 19. 10. 2019. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/slovenija/socialni-transferji-se-bodo-usklajevali-samo-se-enkrat-na-leto/502616> (citirano 5. 3. 2020).
- Nova24TV. 2017. *Ob aferi Zorana Jankovića razkrita beda levicarskih »zagovornikov« ženskih pravic*, 8. 10. 2017. Dostopno na naslovu: <https://nova24tv.si/kolumna/ob-aferi-zorana-jankovica-razkrita-beda-levicarskih-zagovornikov-zenskih-pravic/> (citirano 5. 3. 2020).
- Nova24TV. 2018. *Politik iz vrst SMC Saša Tabaković rad prodaja meglo: Želel je biti vrhunski igralec in poslanec, pa ni ne eno, ne drugo*, 18. 1. 2018. Dostopno na naslovu: <https://nova24tv.si/slovenija/politik-iz-vrst-smc-sasa-tabakovic-rad-prodaja-meglo-zelel-je-bit-vrhunski-igralec-in-poslanec-pa-ni-ne-eno-ne-drugo/> (citirano 5. 3. 2020).
- Nova24TV. 2019. *Drage dame – kapitalizem osvobaja*, 12. 3. 2019. Dostopno na naslovu: <https://nova24tv.si/kolumna/ldrage-dame-kapitalizem-osvobaja/> (citirano 5. 3. 2020).
- Siol. 2009. *Irglova: Želja po političnem udejstovanju se mora poroditi v ženski sami*, 13. 5. 2009. Dostopno na naslovu: <https://siol.net/novice/slovenija/irglova-zelja-po-politcnem-udejstovanju-se-mora-poroditi-v-zenski-sami-209888> (citirano 5. 3. 2020).
- Siol. 2019. *Ministrstvo za delo z novelo do večje uravnoveženosti med spoloma*, 11. 3. 2019. Dostopno na naslovu: <https://siol.net/novice/slovenija/ministrstvo-za-delo-z-novel-do-vecje-uravnovezenosti-med-spoloma-492370> (citirano 5. 3. 2020).
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških. 2002. Uradni list RS, št. 59/02, 61/07 – ZU-NEO-A, 33/16 – ZVarD in 59/19. <http://pisrs.si>.